

ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Ανάγνωση από τον καθηγητή ή ακρόαση
2. Αναπόληση – Ελεύθερες εντυπώσεις
3. Συγκινησιακά στοιχεία
4. Περιεχόμενα – Θεματική (υποβολή καίριων ερωτημάτων από τον καθηγητή)
5. Ερμηνεία – Εμβάθυνση – Επεξεργασία στίχων / ενοτήτων
6. Συνολική θεώρηση του ΟΛΟΥ

Σχήμα: ΟΛΟ – ΜΕΡΟΣ – ΟΛΟ

⇒ Η επεξεργασία γίνεται πάντα με συνεχείς παραπομπές στο κείμενο (ανάγνωση στίχων / χωρίων από το μαθητή).

Βακχικό

Τεύκρος Ανθίας

Ήθελ' απόψε να σου πω για τη λατέρνα
μα πού μ' αφήνουνε τα ντέρτια να σκεφτώ!
Αν θέλεις όμως, έλα, κέρνα, ξανακέρνα,
ίσως μπορέσω στο πιωτό να ξεχαστώ.

Α! μπράβο. Αδειάζουνε οι μισές, τα κανατάκια,
κι εκεί στον πάγκον επιστρέφουν γιομιστά:
με της ζωής μας τα λαθρόβια φαρμάκια,
που τις στιγμές μας συντροφεύουνε πιστά.

Σε ποιο ντεπόζιτο τα βάνεις, ταβερνιάρη;
Πώς τα κρατάς όλα κλεισμένα μέσα εκεί;
Μήπως τα δίνεις στο φτωχό το λατερνιάρη
και τα σερβίρει στο κοινό για Μουσική;

Σαν κάτι τέτοιο θα μας κάνεις, υποθέτω
γιατί το χέρι της λατέρνας, σα γυρνά,
της δυστυχίας και της πλήξης το ντουέτο
μες στα κανάτια τα γιομάτα μας κερνά.

Ήθελα απόψε να σου πω για τη λατέρνα.
Μα πού μ' αφήνουνε τα ντέρτια να σκεφτώ!
Αν θέλεις όμως, έλα, κέρνα, ξανακέρνα,
ίσως μπορέσω στο πιωτό να ξεχαστώ.

Θεόφιλου Χατζημιχαήλ
"Βάκχος"

Διδακτικοί στόχοι:

Οι μαθητές:

- ❖ Να γνωρίσουν τους κοινωνικούς προβληματισμούς που καταθέτει ο ποιητής με το ποίημα «Βακχικό».
- ❖ Να διακρίνουν τις επιδράσεις που άσκησε στον Τεύκρο Ανθία η ποίηση του Κ. Βάρναλη ως προς το ύφος και τη θεματική.

Μέσα:

Σχολικό εγχειρίδιο (Διδακτικό εγχειρίδιο (Α.Κ.Λ. για το Λύκειο, Μέρος Β΄, ΥΑΠ 2008, σελ. 17)

Πίνακας

Φυλλάδια με παράλληλα κείμενα

Μεθοδολογία διδασκαλίας:

Διαλογική – μαιευτική – διερευνητική.

Πορεία διδασκαλίας:

- Ανάγνωση του ποιήματος «Βακχικό»¹. Ο καθηγητής αφήνει τους μαθητές να το μελετήσουν και να σκεφτούν γύρω από ερωτήματα που τους δίνονται: π.χ. α) Ποια στοιχεία του περιεχομένου παραπέμπουν στον τίτλο; β) Πώς προσδιορίζεται το περιβάλλον μέσα στο οποίο διαδραματίζεται η βακχική σκηνή; **Στη συζήτηση που ακολουθεί οι μαθητές παρακινούνται να εκφράζονται σε συνεχή λόγο.**

α) Αφού ορίσουν τι σημαίνει «βακχικό» αναζητούν μέσα στο ποίημα λέξεις που παραπέμπουν στη βακχική ατμόσφαιρα του τίτλου:

- α΄ στροφή: *κέρνα, ζανακέρνα, πιστό*
- β΄ στροφή: *μισές, κανατάκια...γιομιστά*
- γ΄ στροφή: *στα κανάτια τα γιομάτα*
- ε΄ στροφή: *πίνω, μεθώ, πιστό*

¹ Βακχικό: αυτό που ανήκει ή που αναφέρεται στο Βάκχο. Ο Βάκχος (Διόνυσος) ήταν στην αρχαιότητα ο θεός της αμπέλου και του κρασιού, που φέρνει τη διονυσιακή μέθη, τη χαρά, τη θεία έκσταση, και απελευθερώνει τη ψυχή του ανθρώπου.

β) Περιβάλλον: Πρόκειται για μια ταβέρνα (γ' στροφή: *ταβερνιάρη*) όπου ρέει άφθονο το ποτό (όπως ήδη έχουν εντοπίσει με την προηγούμενη δραστηριότητα) υπό τους ήχους μιας λατέρνας (α', ε' στροφή: *λατέρνα*, γ' στροφή: *το φτωχό το λατερνιάρη*, δ' στροφή: *το χέρι της λατέρνας*). Ούτε η μουσική όμως είναι εύηχη (δ' στροφή) ούτε οι θαμώνες κεφάτοι (α', ε' στροφή: *ντέρτια*).

➤ Στη συνέχεια ανιχνεύουν την ψυχική κατάσταση των ηρώων του ποιήματος.

Οι πελάτες της ταβέρνας -και η ποιητική persona αφού μιλάει σε α' πρόσωπο- δεν εύθυμοι όπως θα περίμενε κανείς. Αντίθετα είναι βασανισμένοι και δυστυχημένοι. Χαρακτηριστικοί είναι οι στίχοι:

- α' στροφή: *μα που μ' αφήνουνε τα ντέρτια² να σκεφτώ
ίσως μπορέσω στο ποτό να ξεχαστώ*
- β' στροφή: *με της ζωής μας τα λαθρόβια φαρμάκια,
που τις στιγμές μας συντροφεύουνε πιστά*
- δ' στροφή: *της δυστυχίας και της πλήξης το ντουέτο
μες στα κανάτια τα γιομάτα μας κερνά*
- ε' στροφή: *Μα που μ' αφήνουνε τα ντέρτια να σκεφτώ!
Γιατί κι αν πίνω, κι αν μεθώ μες στην ταβέρνα,
δε θα μπορέσω στο ποτό να ξεχαστώ.*

Σκιαγραφείται μέσα απ' αυτούς ένας κόσμος πνιγμένος στα βάσανα που προσπαθεί όχι να τα αντιπαλέψει αλλά να τα ξεχάσει για λίγο στο ποτό. Έχει όμως συναίσθηση ότι η παρηγοριά αυτή είναι φτωχή γιατί δεν μπορεί ούτε τον πόνο να σβήσει αλλά ούτε και τη λήθη να προσφέρει πραγματικά.

➤ Έπειτα διερευνούν με ποιον τρόπο δίνεται η διάρκεια στην αδιέξοδη κατάσταση των θαμώνων της ταβέρνας αλλά και η συμμετοχή του ποιητή σ' αυτή.

² ντέρτι: στενοχώρια, καημός συνήθ. ερωτικός

Η αίσθηση του συνεχούς πάθους δίνεται με τη χρήση του Ενεστώτα και του Παρατατικού.

- α' στροφή: *Ήθελα, που μ' αφήνουνε, αν θέλεις*
- β' στροφή: *Αδειάζουνε, επιστρέφουν, συντροφεύουνε*
- γ' στροφή: *τα βάνεις, τα κρατάς, τα δίνεις, τα σερβίρει*
- δ' στροφή: *κερνά*
- ε' στροφή: *που μ' αφήνουνε, κι αν πίνω, κι αν μεθώ*

Η χρήση α' και β' προσώπου δείχνει ότι ο ποιητικός αφηγητής τοποθετεί τον εαυτό του μεταξύ των θαμώνων, είναι ένα από τα βασανισμένα πρόσωπα της ταβέρνας.

- Σχολιάζεται πόσο αντιστοιχεί τελικά ο τίτλος του ποιήματος με το περιεχόμενό του.

Ο τίτλος του ποιήματος παραπέμπει σ' ένα ξεφάντωμα με πρωταγωνιστή το ποιτό. Το ποιτό πράγματι κυριαρχεί αλλά η ατμόσφαιρα δεν είναι καθόλου γιορτινή. Αντί ευθυμίας επικρατεί κατήφεια και απελπισία. Οι δύο τελευταίοι στίχοι της τελευταίας στροφής (*Γιατί κι αν πίνω, κι αν μεθώ μες στην ταβέρνα, δε θα μπορέσω στο ποιτό να ξεχαστώ*) αναιρούν την προσδοκία της πρώτης (*ίσως μπορέσω στο ποιτό να ξεχαστώ*).

- Διερευνούν την τεχνική του ποιήματος.

Από την άποψη της μορφής το ποίημα ανήκει στην παραδοσιακή ποίηση όπως και ο «Επίλογος». Αποτελείται από πέντε τετράστιχες στροφές με πλεχτή ομοιοκαταληξία (*λατέρνα- ξανακέρνα, σκεφτώ-ξεχαστώ*). Χαρακτηριστική είναι επίσης η επανάληψη των δύο πρώτων στίχων στην τελευταία στροφή του ποιήματος, η οποία όμως ολοκληρώνεται διαφορετικά από την πρώτη στροφή, ανατρέποντας το νόημά της. Εδώ ο ποιητικός ήρωας διατυπώνει τη βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει για κείνον παρηγοριά και λήθη ούτε και στο μεθύσι. Στις στροφές γ' και δ' χρησιμοποιώντας μεταφορικά σχήματα δείχνει πως οι πίκρες διαχέονται σε κάθε στιγμή της ζωής, ακόμα και στην πιο ξέγνοιαστη. Ποτό και μουσική αντί να βοηθούν στη λησμονιά γίνονται κι αυτά αγωγοί της πίκρας και της απόγνωσης.

➤ Τέλος, το ποίημα «Βακχικό» αντιπαραβάλλεται με το ποίημα «Οι Μοιραίοι» του Κ. Βάρναλη (μπορεί είτε να διαβαστεί είτε να γίνει ακρόασή του). Επισημαίνονται οι ομοιότητες και αναφέρονται οι διαφορές τους με σκοπό να καταδειχτούν οι επιδράσεις του Κ. Βάρναλη στην ποίηση του Τ. Ανθία. Σχολιάζεται ο καταγγελτικός χαρακτήρας των δύο ποιημάτων.

➤ Αναμένεται να διαπιστωθούν οι εξής ομοιότητες:

- παραδοσιακά ως προς τη μορφή ποιήματα
- χώρος: μια ταβέρνα
- περιβάλλον: μουσική της λατέρνας (*στρίγγλιζε, της δυστυχίας και της πλήξης το ντουέτο*), πολύ πιετό
- ψυχική κατάσταση των ηρώων: φαρμάκια, ντέρτια, βάσανο, δυστυχία, πλήξη

Οι ποιητικοί ήρωες: Είναι άνθρωποι βασανισμένοι που πνίγουν τη δυστυχία τους στο μεθύσι, "μοιραίοι" και στα δύο ποιήματα, χωρίς συνείδηση για το τι φταίει και χωρίς διέξοδο.

Διαφορές: Ο Βάρναλης παρουσιάζει τόσο τις άπιαστες χαρές όσο και τα βάσανα των Μοιραίων. Επιπλέον οι ήρωές του αναρωτιούνται για το τι φταίει παρόλο που δεν μπορούν τελικά να το αντιληφθούν.

Τα ποιήματα καταγγέλλουν την αδιέξοδη κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στο Μεσοπόλεμο για τα λαϊκά στρώματα. Ταυτόχρονα επισημαίνουν ότι η έλλειψη κοινωνικής συνείδησης υποβοηθά τον αυτοεγκλωβισμό τους στην κατάσταση αυτή και έμμεσα υποβάλλουν ότι μόνο αν οι ίδιοι αφυπνιστούν μπορεί ν' αλλάξει και η ζωή τους.

Κώστας Βάρναλης, *Οι Μοιραίοι*

Μες την υπόγεια την ταβέρνα,
μες σε καπνούς και σε βρισιές
(απάνω στρίγγλιζε η λατέρνα)
όλ' η παρέα πίναμ' εψές'
εψές, σαν όλα τα βραδάκια,
να πάνε κάτου τα φαρμάκια.

Σφιγγόταν ένας πλάι στον άλλο
και κάπου εφτυούσε καταγής.
Ω! πόσο βάσανο μεγάλο
το βάσανο είναι της ζωής!
Όσο κι ο νους να τυραννιέται,
άσπρην ημέρα δε θυμέται.

Ήλιε και θάλασσα γαλάζα
και βάθος τ' άσωτ' ουρανού!
Ω! της αυγής κροκάτη γάζα,
γαρούφαλλα του δειλινού,
λάμπετε, σβήνετε μακριά μας,
χωρίς να μπείτε στην καρδιά μας!

Του ενός ο πατέρας χρόνια δέκα
παράλυτος, ίδιο στοιχειό'
τ' άλλου κοντόημερ' η γυναίκα
στο σπίτι λιώνει από χτικιό'
στο Παλαμήδι ο γιός του Μάζη
κ' η κόρη του Γιαβή στο Γκάζι.

- Φταίει το ζαβό το ριζικό μας!
- Φταίει ο Θεός που μας μισεί!
- Φταίει το κεφάλι το κακό μας!
- Φταίει πρώτ' απ' όλα το κρασί!
Ποιος φταίει; ποιος φταίει; Κανένα στόμα
δεν το βρε και δεν το 'πε ακόμα.

Έτσι στη σκότεινη ταβέρνα
πίνουμε πάντα μας σκυφτοί.
Σαν τα σκουλήκια, κάθε φτέρνα
όπου μας εύρει μας πατεί.
Δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα,
προσμένουμε, ίσως, κάποιο θάμα!

Βιογραφικό σημείωμα

Ο Τεύκρος Ανθίας γεννήθηκε το 1903 στην Κοντέα Αμμοχώστου και το πραγματικό του όνομα ήταν Ανδρέας Παύλου. Το 1922 πήρε το δίπλωμα του δασκάλου από το ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας. Τότε εκδίδει μια ποιητική συλλογή με τίτλο «Λουλούδια της αγάπης». Την ποιητική του πορεία την ξεκίνησε ως ποιητάρης, από παιδί ακόμα. Μέχρι το 1918 είχε εκδώσει ήδη 8 «ποιητάρικες φυλλάδες». Εργάστηκε ως δάσκαλος τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα όπου μετοίκησε το 1924 και υπηρέτησε στην επαρχία. Το 1926 θα πάει στην Αθήνα. Τα τρία χρόνια που θα ζήσει εκεί, είναι χρόνια μποέμικης αλητείας, γεμάτα σκληρές εμπειρίες. Η περιπλάνηση, η μοναξιά, η δυστυχία και η πείνα, θα αποτυπωθούν ανάγλυφα στη συλλογή «Τα Σφυρίγματα του Αλήτη», που εκδίδεται το 1929. Στη συλλογή αυτή παρουσιάζεται εμφανώς επηρεασμένος από την ποίηση του Βάρναλη. Το 1930 επιστρέφει στην Κύπρο και το 1931, λόγω της συμμετοχής του στο κίνημα των Οκτωβριανών συλλαμβάνεται από τις αγγλικές Αρχές και εκτοπίζεται στο χωριό Ανδρολύκου. Την ίδια περίοδο εντάσσεται οριστικά στις τάξεις του κινήματος της Αριστεράς και η ποίησή του στο εξής στρατεύεται ενάντια σε κάθε μορφής αδικία. Το 1934 εκδίδει τη συλλογή «Διψασμένοι στην Άβυσσο» και το 1939 τη συλλογή του «Άνοδος». Το 1943 κάνει μια προσπάθεια να επιστρέψει στο κλίμα της συλλογής «Τα Σφυρίγματα του Αλήτη», γεγονός που καθίσταται φανερό στον τίτλο της νέας συλλογής, που εκδίδει με τίτλο «Τα σφυρίγματα του Ερημίτη». Χρησιμοποιώντας διάφορα ψευδώνυμα εκτός από το *Τεύκρος Ανθίας* δημοσιεύει εκτός από ποίηση και θεατρικά έργα, καθώς και πεζά και παιδική λογοτεχνία, ενώ παράλληλα ασχολείται και με λαογραφικές έρευνες. Το 1948 εγκαθίσταται στο Λονδίνο και ασχολείται ενεργά με τη δημοσιογραφία, ενασχόληση που είχε ξεκινήσει όταν επέστρεψε στην Κύπρο. Επιστρέφει στο νησί το 1955 κι ενώ έχει ήδη αρχίσει ο απελευθερωτικός αγώνας. Συλλαμβάνεται από τους Άγγλους και φυλακίζεται. Το 1957 αναχωρεί και πάλι για το Λονδίνο, συνεχίζει την ποιητική του παραγωγή μέχρι το 1968 που πεθαίνει.

Για την ποίηση του Τεύκρου Ανθία

"Νομίζω πως ο Ανθίας κατατάσσεται με ποιητές σαν τον Μπρεχτ, που βλέπουν τη δημιουργία τους σαν "όπλο" - προσφορά στον αγώνα και τη μορφή της εξαρτημένη από το θέμα και το στόχο της. Ο Ανθίας ήταν πρωτοπόρος στη μορφή που διάλεξε. Ήταν πρωτοπόρο πνεύμα - και πνευματικά και επαναστατικά. Δε φοβόταν την πάλη με τα καθιερωμένα, δε φοβόταν τη φτώχεια. Ήταν αφοσιωμένος πάντοτε στο καλύτερο αύριο. Αγαπούσε την οικογένειά του, τους φίλους του, την τέχνη, τον αγώνα. Ήταν διανοούμενος, αλλά πάντα άνθρωπος του λαού. Γι' αυτό και η ποίησή του μιλά και στον απλό αγρότη και στο διανοούμενο. "

Φλόρα Ανθία

"Με την πικρή, σαρκαστική όσο και επαναστατημένη αυτή ποιητική συλλογή, που γνώρισε αλλεπάλληλες εκδόσεις, εισβάλλει ο "αλητισμός" στη νεοελληνική λογοτεχνία, όχι κατά το γαλλικό πρότυπο, αλλά σαν αυθόρμητη ιλαροτραγική ενατένιση της ζωής και προέκταση της δυστυχίας ενός βασανισμένου ανθρώπου, που ζητεί στη ζωή τη θέση που δικαιούται."

Δ. Τσάκωνας

"Από ιδιοσυγκρασία έρεπε σε εκτεταμένες συνθέσεις για να περικλείσει τα ποιητικά οράματά του και τις μαρξιστικές ιδέες για αταξική κοινωνία. Τον συνέθλιβε όμως η συναίσθηση μιας επικαιρικής κοινωνικής οφειλής... Όταν όμως ο ποιητής επιβάλλεται στο υλικό του, καταθέτει ένα λυρικό λόγο, του οποίου ο κοινωνικός χαρακτήρας προβάλλει μια κριτική και μαχητική στάση, απόρροια του επαναστατικού ουμανισμού του."

Λεύκιος Ζαφειρίου